

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Ústav starého Předního východu

Srovnávací jazykověda
bc.

pro akademický rok 2023/24

Představení Ústavu

- založen rozluštitelem chetitštiny prof. Bedřichem Hrozným r. 1919
- věnoval se od počátku studiu klínopisných jazyků (vedle chetitštiny především akkadštině)
- v současnosti se zde rozvíjí srovnávací historická jazykověda indoevropská a semitská a klínopis
- sídlí v budově FF UK v Celetné ul. 20, ve druhém patře
- usj.ff.cuni.cz

Studijní obor srovnávací jazykověda

- poprvé vyučován v Praze A. Schleicherem už v polovině 19.stol
- srovnávací studium indoevropských jazyků sestává z
- studia pramenných jazyků (jeden hlavní: chetitština + v nabídce další, zejm. řečtina, latina, védština, avesta, gótština)
- jejich kulturního a historického kontextu
- studia srovnávací fonologie, morfologie a gramatiky ide. jazyků z pozice rekonstruovaného prajazyka
- metod rekonstrukce, etymologické práce, a zákonitostí vývoje jazyka, písemných soustav
- rekonstrukce hmotné a duchovní kultury Indoevropanů

Obor mezi disciplínami

- ze své povahy je srovnávací jazykověda obor interdisciplinární, jeho adepti musejí dokázat využívat poznatky nejen z jazykovědy (fonetiky, fonologie, morfologie, syntaxi a typologie), ale také z historie, z literární vědy a filologie, z paleografie, archeologie, geografie, religionistiky
- i jediná prostá etymologie může vyžadovat posouzení hláskové podoby slova, jeho skladby, význam pojmenovávané entity pro mluvčí, a to v konkrétní době, na konkrétním stupni technologického a kulturního rozvoje, srovnání s obdobami v jiných příbuzných jazycích a kulturách, výskyt v textech apod.

Detektivní jazykověda

- mnoho srovnávacích jazykovědců je zároveň vášnivými čtenáři detektivek, protože i srovnávací jazykověda rekonstruuje průběh událostí, musí si všímat zdánlivě nepodstatných a pro běžného smrtelníka málem nepozorovatelných detailů. Pokud pro Poirota může být klíčem k rozluštění záhady jediná mastná skvrna, která je, kde by být neměla, nebo drobný nesoulad ve výpovědi svědků, právě tak je pro nás ojedinělá písařská chyba, pádová koncovka jména krále na rozbité minci, tím pojítkem, které umožní vysvětlit řadu zdánlivě nesouvisejících faktů.
- Na rozdíl od synchronní jazykovědy přicházíme na místo činu často tisíce let poté

Hvězdné nebe nad pravlastí

- někdy před 6000 nebo 7000 lety, kdesi snad na stepi na sever od Černého moře, seděl u strážného ohně mluvčí indoevropštiny, a hleděl na jiskry vyskakující z ohně k hvězdné obloze, a napadlo ho, že hvězdy vlastně mohly vzniknout právě takto – z jisker nějakého prvotního strážního ohně.
- tohle není bajka, ale velmi pravděpodobná událost, neboť:
- v řadě jazyků máme slova pro hvězdu, která se sobě podobají:
- angl. *star*, ř. *astér*, chet. *haštarz*, lat. *stella*
- to, rozloženo na své složky, odpovídá slovům jako ř. *sotér* „spasitel“, a je tedy rozumné předpokládat, že ono lat. a angl. *s-* řecké *as-* a chet. *haš* jsou pozůstatky slovesného kořene

pálítko?

- srovnáním lat. *areo* „být suchý, vyprahlý“, tocharského *asare* „schne“ a palijského *hari* „pálí“ docházíme k praindoevropskému kořeni **hehs* „žhnout, pálit“, od něž pak **hhs-ter-* je tolik, co „pálítko“
- tím to ale nekončí: Indoevropané přece museli mít nějaké slovo pro hvězdu i před tím (hvězdy přece znali) a tedy musíme i uvažovat, jak k tomu došlo, že se to starší slovo ztratilo a toto nové zaujalo jeho pozici: možná to bylo slovo, které se užívalo, když se dětem vysvětloval původ hvězd? možná bylo starší slovo předmětem jazykového tabu?
- jedno je zřejmé: musel existovat mluvčí jazyka, který v konkrétní okamžik to slovo vytvořil a začal je používat

per aspera ad asteriskos

- na paměť tohoto neznámého velikána indoevropské slovotvorby se rekonstruované prvky, jako hlásky či celá slova, označují hvězdičkou – a dnes již jsme s to zhruba odhadnout, jak zněl prajazyk indoevropských jazyků před 6000 lety, s přesností a spolehlivostí, které se žádná jiná historická disciplína nemůže přiblížit

**ǵnh₃d^hí dng^hwéh₂m pro-ph₂tróm*

neboli

„poznej jazyk praotců“

chetitština – hlavní jazyk oboru

- jazyk starověkých Chetitů byl rozluštěn, ale správněji *rekonstruován* českým badatelem Bedřichem Hrozným (1915 a 1917)
- díky němu lze nyní číst nejen jejich písemné památky, ale porozumět řadě dalších jazyků starověké Malé Asie
- ze své povahy jazyka dávno mrtvého, jenž nemá dnes pokračovatele, psaného klínovým písmem a vztahujícím se ke kultuře dávno minulé, je ideální vstupní branou do indoevropské srovnávací rekonstrukce: bez rekonstrukce bychom mu totiž nikdy nebyli porozuměli

kombinovaný obor

- srovnávací jazykověda se výhodně doplňuje s řadou dalších oborů
- obecná jazykověda a fonetika
- starší ide. jazyky (řečtina, latina, sanskrt)
- moderní jazyky, jež zahrnují studia nejstarších stadií (anglistika, nordistika, bohemistika)
- klasická archeologie
- religionistika
- etnologie

přijímací zkouška

- jednokolová přijímací zkouška ústní ověřuje
- znalost cizího jazyka (porozumění odbornému textu, podmínkou je angličtina, z dalších jazyků se preferuje zejména němčina a francouzština)
- znalost základního lingvistického názvosloví
- znalost historického a kulturního kontextu indoevropských jazyků
- prokázaná motivace ke studiu

doporučená literatura

- Bičovský, Jan 2017, Praindoevropština II – dodatky (Praha: FF UK), s. 7-48.
- Zemánek, Petr. (et al.) 2009, Jazyky starého Orientu (kapitoly k indoevropským jazykům a písmům). (Praha: FF UK)
- Vavroušek, Petr. (2007): O rekonstrukci praindoevropštiny. (Praha: FF UK).
- Erhart, Adolf. (1981): Úvod do etymologie. SPN.
- Černý, Jiří. (1998). Úvod do studia jazyka. Olomouc: Rubico.

obracejte se na nás

- rádi se s Vámi setkáme on-line, probereme všemožné otázky, na které se nedostalo, zprostředkujeme studijní literaturu i všelicos, co studenta na FF UK potkává
- jan.bicovsky@ff.cuni.cz
- Dita.frantikova@ff.cuni.cz